

OLYMPISMUS

Pierre de Coubertin, filosofie olympismu, vztah sportu a olympismu

Pro většinu lidí termín „olympismus“ evokuje obraz OH, starých i novodobých. Zájem je upřen na sportovní slavnost, která se koná každé čtyři roky a na níž se ve sportovních soutěžích utkávají reprezentanti mnoha zemí. Podobně většina lidí slyšela také o „olympiádě“, kterou rovněž spojují s OH. Zsvěcení vědí, že olympiáda znamená čtyřletou periodu, v níž se hry nekonají. Nepoměrně méně lidí se však setkalo – a pokud ano, tak spíše jen povrchně - s pojmem „olympismus“ jako systémem myšlenek a principů, filosofií, a vizí, kterou v základech formuloval Pierre de Coubertin.

Filosofie se obvykle vysvětluje jako kladení otázek po základu, smyslu, porozumění a osvětlení celku světa i místa člověka a ducha v něm. Tématizuje problematiku bytí a poznání, hledá obecné vlastnosti člověka, struktur přírody, společnosti i kosmu. V jejím rámci se rozlišuje ontologie, gnoseologie, logika, etika, estetika. Existuje tak např. filosofie dějin, hodnot, kultury, práva, vědy, života ..

Filosofii nelze zcela definovat a její předmět přesně vymezit. Filosofie není abstraktní pojem, který by bylo možné jednou pro vždy stanovit, je to pojem dějinně vzniklý a neustále se vyvíjející. Pod jménem filosofie se shrnují určité problémy, které se vynořily při vývoji člověka, lidského ducha a pokusy o jejich řešení. Je zamýšlením nad problémy světa i věčnými otázkami lidského bytí. Vyslovuje se k otázkám, před nimiž stojí doba jako celek i každý jednotlivec ve svém osobním životě. Nejvlastnějším prostředkem filosofie je tedy myšlení.

V tomto směru také Coubertin uskutečnil svým dílem myšlenkový pokus své doby využít sport a olympijské hry k záměrům, jež samotný sport přesahují .

Filosofie olympismu se nevztahuje pouze na vrcholové sportovce, ale na každého, nejen na krátkou dobu, ale na celý život. Netýká se jen závodění a vítězství, ale zvláště hodnot spojených s účastí a spoluprací, sportu nejen jako aktivity, ale také jako faktoru přispívajícího ke vzdělávání, výchově a rozvoji jedince, jeho osobnosti a sociálního života.

Novodobý olympismus je podmíněn dobovými souvislostmi, vývojem společnosti i samotného sportu. Je však nepochybné, že individuální vklad obnovitele olympijských her v nové podobě Pierre de Coubertina byl rozhodující. Vytvořil koncem 19. a v první třetině 20. století ideový základ novodobého olympismu. Dokumentuje to jeho literární dílo, vysvětlující myšlenky a principy olympismu: podle rozsáhlé monografie N. Müllera Pierre de Coubertin, Olympism, International Olympic Committee, Lausanne 2000, čítají jeho texty asi 15 000 stran – knihy, brožury, letáky a články v časopisech. Dokumentují to však i jeho činy ve smyslu iniciačním či organizačním: v r. 1888 byl jedním ze spoluzakladatelů Union des Sociétés

OLYMPISMUS

françaises des Sports Athlétiques, předložil veřejný návrh na obnovení olympijských her na slavnostním zasedání na Sorbonně r. 1892, v návaznosti na to navrhl svolat na rok 1894 do Paříže mezinárodní kongres k přípravě uspořádání olympijských her. Hledal a nacházel mezinárodní podporu k uskutečnění tohoto záměru konkrétními organizačními opatřeními, založil mezinárodní olympijský výbor, vytvořil hlavní zásady olympijské charty a uspořádání OH aj. Sám byl široce vzdělaný, vynikal pracovitostí, byl entuziastický, měl bohaté styky s významnými osobnostmi politiky, vědy, umění a disponoval i potřebnými materiálními prostředky.

Vznik olympismu tak přímo souvisí se snahou Coubertina reagovat na složité společenské podmínky v druhé polovině 19. století ve Francii a v zemích západní Evropy. Tuto dobu výrazně poznamenávaly bouřlivé společenské změny. Kromě technických a ekonomických věd se na nich podílely i vědy společenské.

Katastrofální společenská situace ve Francii po prohrané válce s Pruskem (1871) vyprovokovala mladého Coubertina k nebývalé aktivitě. Hledal východiska a postupně dospěl k názoru, že k perspektivnímu řešení může vést především demokratická a humanisticky zaměřená výchova mladé generace. Toto přesvědčení ho vedlo k názoru, že dominantní postavení v tom může sehrát pedagogika, její vědecký základ.

Svoje dílo budoval Coubertin s velkým obdivem k antice a její novodobé renesanci. Pro základy novodobého olympismu využil ideje a myšlenky antického Řecka, především ideál kalokagathie (volně se překládá jako jednota tělesného a duchovního) a myšlenky antických olympijských her. Pokusil se o jejich aplikaci na podmínky nejen Francie té doby, ale i západních zemí a celého světa („od obrody Francie k přetváření světa“). Jako nejvhodnější prostředek k naplnění tohoto záměru se mu jevil sport jako „škola mravní ušlechtilosti a čistoty a také tělesné síly a zdatnosti“. Oporu hledal v moderní pedagogice, která se měla stát osou jeho veškerého snažení.

Tato východiska postupně ověřoval, myšlenky obohacoval a zpřesňoval, až vytvořil základ určité koncepce, později (od r. 1912) označované jako „olympismus“. Stala se součástí a základem organizace novodobých olympijských her. Jejich prostřednictvím byl pak obsah šířen a v různé míře ovlivnil prakticky všechna nejvýznamnější sportovní odvětví. Tak postupně vzniklo olympijské hnutí.

Těžištěm olympismu se stal ideál kalokagathie, chápaný a rozvinutý Coubertinem jako cílevědomý rozvoj osobnosti sportovce, kultivovaný v harmonii jeho fyzických, duchovních, morálních a společenských sil: „Člověk není jen tělo a duch, nýbrž tělo, duch a charakter. Charakter se nevytváří duchem, ale pomocí těla. To je právě to, co starověcí národové dobře věděli a co my tak obtížně křísíme.“ Tato představa nebyla zcela nová. Harmonická výchova patřila již v dobách Coubertinových k základům pedagogického myšlení. Jednota těla a ducha, včetně etiky podobné antické – to se mělo stát součástí novodobého sportu a jeho výchovného i prožitkového zaměření:

OLYMPISMUS

„ Sport je zdravé opojení krve, které bylo nazváno radostí žít a které nikde neexistuje v tak intenzivní míře jako při provádění sportů“.

Sport Coubertin chápal také jako cílevědomou snahu po zdokonalování (sebezdokonalování, dotváření) sportovce cestou zvyšování výkonů („kult úsilí“), kterými se sportovci srovnávají ve vzájemném přátelském soutěžení. Růst výkonů a jejich prezentaci v soutěžích však považuje nikoliv za jediný a hlavní smysl sportu, ale za postupné dosahování cílů na cestě ke zdokonalování. Svůj význam má nepochybně také sport jako prostředek kompenzace nedostatku pohybu („eurytmie“, v dnešní podobě sport pro všechny). Cvičení však nelze v žádném případě redukovat pouze na fyziologický proces, musí být chápáno šířeji jako rozvoj „svalů, rozumu, charakteru a vědomí“. Jde tedy o proces aktivního a uvědomělého sebezdokonalování, které charakterizuje jako určitý „stav mysli“. Sport v tomto smyslu chápe jako „náboženství“ sportovců, kteří vyznávají víru, že sport je prostředkem k dosažení dokonalosti (konkrétních pedagogických cílů). Coubertin tak mnil mj. i později snad nejvíce citovaný výrok: „Není důležité zvítězit, ale zúčastnit se.“

Takové pojetí sportu vyjadřuje jednoznačné humanistické zaměření vývoje člověka. Coubertin však sleduje i další cíle. Sport nevztahuje pouze k jedinci, ale chápe ho i jako prostředek k vytváření a kultivaci mezilidských vztahů. I zde je pro něj vzorem antické Řecko. Sport je součástí kultury a také prostředkem demokratizace společnosti. Proto prosazuje „lidový sport“, tj. sport přístupný pro všechny občany bez rozdílů věku, pohlaví, společenského postavení, rasy, náboženského či politického vyznání. „Sport není privilegiem žádného národa či rasy, patří celému světu.“ Sport v takovém smyslu slouží společnosti, a proto by měl být základním právem všech občanů. Proto by také měl být zajišťován ze společenských prostředků. Výstavba zařízení pro sport by měla být záležitostí obcí a státu. Péče o zdraví sportujících a pedagogické vedení má být svěřeno odborně vzdělaným osobám.

Coubertin byl silně ovlivněn také pobytem v Anglii, upoutal ho anglický sport (systém výchovy sportem, tj. v duchu fair play, osobní odpovědnosti, spojování tělesných i volných vlastností...), přisuzoval mu velký význam. Považoval za žádoucí anglické pojetí sportu propracovat a zobecnit, učinil tak spojením sportu a výchovy– např. plné zaujetí danou činností, ambice, rytířskost, kamarádství, přerušeni všeho nepřátelství aj.

Ve svých počátcích Coubertin do svého konceptu „olympijského sportu“ začlenil i ideál amaterismu, který sloužil v Anglii k odlišení sportovních soutěží od profesionálů (často silných manuálních pracovníků). To mělo dát sportu „rytířský charakter“, zaštitit sportovce před tím, aby se nestali „cirkusovými gladiátory“, mělo jít také o celkovou ochranu sportu před duchem „touhy po zisku“. Nicméně, Coubertin, který se svého času pokoušel bojovat s „materialismem“, jak on to nazýval, tušil, jak obtížné jednou v moderním světě bude udržet zásadu amaterismu (později ve svých

OLYMPISMUS

pamětech píše „...osobně se mohu přiznat, že jsem pro otázku amaterismu nikdy nezahořel“). Chtěl především dosáhnout toho, aby materiální zájmy o zisk se nestaly ani pro sportovce, ani pro sport obecně, hlavním motivem ovládajícím sport.

Značný význam přikládal Coubertin etickým pravidlům. Fair play (čestné jednání, korektnost) znamená „nejen vůbec umožnit provádění sportu podle pravidel a zásad korektnosti, ale zejména zajistit kontrolu – ale i poznání – nad výbušnými silami mládí ve sportu tak, aby nepřešly v násilnické rvačky.“ Sport měl být „školou praktické rytířskosti“. Takovému chování se ovšem nenaučí pouhým teoretickým poučováním, avšak v praktických situacích, kdy férové chování je žádoucí a jeho uplatnění tak ověřováno; tuto „stálou charakterovou vlastnost lze získat jedině tak, že ji dobře zakotvíme vlastními zkušenostmi a zážitky, které ji budou podporovat.“

Sportovní soutěže jsou pro sportovce i diváky svátečními událostmi. Mají se organizovat na všech úrovních – od místních a regionálních až po národní, mezinárodní a světové. Coubertin požaduje, aby soutěže nebyly jen soutěžením sportovců, ale aby se odehrávaly v širším společenském rámci a přispívaly k „vzájemnému porozumění, přátelství a mírovému soužití.“ V tomto duchu jsou také organizovány olympijské hry, které mají být nejen propagací těchto idejí, ale současně i příkladem solidarity a společenského úsilí všech národů o lepší mírovou budoucnost světa. Tato myšlenka však není, jak by se dalo předpokládat, v rozporu s principem výkonnosti a soutěžení, které je sportu vlastní. Naopak: výkonnostní a soutěžní princip stojí podle Coubertina ve službách této mírové myšlenky. Má příkladně ukazovat, jak ve sportu lidé rozdílného původu a vyznání spolu vycházejí, totiž – pokud ve sportovních kláních respektují pravidla – čestně a korektně, přestože sledují vlastní zájmy. Sport sportovní soutěže, řízené pravidly a především mezinárodní sportovní střetnutí, mezi nimi zejména olympijské hry, musejí být chápány jako setkání lidí rozdílné barvy pleti, světového názoru a vyznání při vzájemném respektování, a tím i účasti na aktivním úsilí o mír. Toto bylo před sto lety novým pohledem.

Na těchto ideových základech Coubertin inicioval obnovení novodobých OH (1896), vyšel z nich i zvláštní dokument – Olympijská charta. V ní rozpracoval koncepční a organizační pravidla, zajišťující uskutečnění idejí olympismu v proměnlivých podmínkách světového společenství. Ústředním orgánem se měl stát MOV, jehož nezávislost se zajišťovala principem samovolby, tj. jeho členové nejsou oficiálními zástupci států, ale národů. Rovněž přidělování her nebylo svěřováno státům, ale městům. MOV byl garantem pořádání OH a jejich programu, pravidel účasti – zpočátku nezávisle na mezinárodních sportovních federacích. „Hry jsou soutěžemi jednotlivců a družstev, nikoliv zemí.“ Od samotného začátku platilo, že hry jsou „určeny pouze amatérům“ (viz kapitola ...). Tyto a další myšlenky byly v obsahu původního znění Charty postupně aktualizovány a doplňovány, zásadním způsobem se přitom Coubertinovy záměry však neměnily. Přihlásila se k nim i závěrečná deklarace Olympijského Kongresu, svolaného k oslavě stého výročí Mezinárodního Olympijského Výboru v roce 1994 v Paříži.

OLYMPISMUS

Uvedené myšlenky, hodnoty, principy a požadavky posloužily Coubertinovi k vytvoření konceptu „olympijského sportu“. (Koncept se odlišuje od antického vzoru, jehož jméno nese. Sportovci v klasickém Řecku neznali pojem fair-play, internacionalita jim byla pochopitelně neznámá, že důležité je účastnit se a nikoliv jen vítězit, by byli nepochopili. Být vítězem v Olympii bylo daleko největším štěstím, naopak ten, kdo prohrál, byl vysmíván a zatracován a často už se ani neodvážil vrátit domů.) K jeho naplnění používal Coubertin hned od počátku také pojem „olympijská pedagogika“, „sportovní pedagogika“ nebo „olympijská výchova“. Celkově pak zavedl v roce 1912 pojem „olympismus“. Sport by v jeho rámci měl být určován filosoficko-antropologickými myšlenkami s pedagogickým jádrem a výchovným zaměřením. K olympismu přirozeně patří hry, sportovci, a instituce; jejich pedagogický charakter musí být zachován.

Název „olympijský“ si Coubertin vypůjčil z antické Olympie. Chtěl však tomuto starému názvu dát moderní smysl – především pedagogický. Výchovná orientace směřovala přitom nejen k individuální výchově sportovců, nýbrž měla být chápána jako odpověď na problémy moderního světa, na politické, ekonomické a sociální konflikty a rozvoj, a tedy na ony mnohostranné proměny, kterými končilo 19. století a začínalo a procházelo století 20. Nemělo jít jen o užitečnost a potěšení, ale také o výkonnostní zdokonalování, korektnost a internacionalismus a další pedagogické zásady. Coubertin tím dal antickému sportu krásné a klasické dědictví připomínající název, avšak zároveň také jasně výrazný pedagogický profil, což do té doby bylo jen jeho částečnou charakteristikou. V zájmu zvýraznění tohoto profilu se nechal Coubertin inspirovat antickou Olympií a zaměřil se zpátky tam, kde našel nejen jméno, ale též spojení soutěže a myšlení, hry na flétnu a filosofie, a věřil, že realizuje jednotu těla a ducha v umělecké představě krásy lidského těla a výkonů v kameni a verších. Nový sport měl být harmonickým názvem „olympijský“ zhodnocen, avšak tento starý název měl vyjadřovat moderní výchovný program.

Coubertin však takto necharakterizoval jakýkoliv sport, nýbrž sport, založený na výkonu a soutěživosti, na zásadách čestného jednání, korektnosti a internacionality, sport, který je šlechetný a estetický.

Toto pojetí sportu měly v Coubertinově pojetí veřejně reprezentovat slavnosti olympijských her a olympijští sportovci, kteří se her zúčastňují. Coubertin byl však natolik realistický, aby viděl, že samotné myšlenky nemají dostatečnou propagační sílu k tomu, aby se olympismus stal světově známým. K tomu měly sloužit co možná nejpůsobivějších olympijské hry a jejich ceremoniály.

Sportovci byli pro Coubertina vyslanci olympijských myšlenek, hry pak událostí, která měla přinášet olympijské poselství do celého světa. Coubertin svým způsobem pochopil zákony pozdějších médií ještě dávno před tím, než začala doba sledování a televizních přenosů z velkých sportovních událostí do celého světa.

OLYMPISMUS

Současně olympijské poselství – a to bývá dodnes stále přehlíženo – by podle Coubertina nemělo být svázáno jen s olympijskými hrami, a také se nezaměřovat pouze na elitní sportovkyně a sportovce, nýbrž na všechny sportovně aktivní lidi, a nikdo, „kdo by chtěl naslouchat olympijskému poselství, ať už starý nebo nepřipravený, by neměl stát stranou.“ Olympijský sport (Coubertin hovořil také o olympijské kultuře, odpovídající dnešnímu pojetí sportu pro všechny), jak jej chápalo poselství, by měl být propagován a nadřazen všem individuálním výkladům sportu a všem jeho nacionálním formám.

Pierre de Coubertinovi je třeba poděkovat za původní, i když z dnešního pohledu možná vizi, koncepci olympismu, jehož pedagogický charakter výslovně propagoval. K této koncepci se připojili mnozí další, jedinci a instituce a postupně se formovalo a sílilo olympijské hnutí. Také platná Olympijská Charta a pařížská závěrečná Deklarace, jak už bylo řečeno, obsahují mnohé výroky, které vyzdvihují a zdůrazňují, že na provádění sportu by mělo být nazíráno, v souladu s olympijskými zásadami, jako na důležitou formu výchovy, která by měla být také takto prosazována.

Při vysvětlování myšlenkového obsahu olympismu nelze proto přínos samotného Coubertina opomenout. Coubertin spatřoval v obnovení olympijských her možnost ovlivnit prostřednictvím takové přitažlivé činnosti, jakou je sport, výchovu mladé generace. Chtěl, aby sport přispíval k přátelství mezi národy a k jejich spolupráci. Byl si však dobře vědom toho, že sport lze využít stejně tak k přípravě války, jako k výchově zdravých, sebevědomých, ale i tolerantních lidí: "Vše v obrozeném a moderním olympijském hnutí směřuje k myšlence kontinuity, vzájemné souhry a solidarity, jež se stává přímo podmínkou. Zdravá demokracie a správně chápaný mírumilovný internacionalismus budou pronikat do obnovených stadionů a zde udržovat kult cti a nezištnosti, který atletismu (zde sportu jako takovému) umožní mimo zdokonalování těla pokračovat v díle morálního zdokonalování sociálního smíru.

Z tohoto důvodu mají poskytnout znovuobnovené olympijské hry každé čtyři roky světu možnost šťastných a bratrských setkání, při kterých stále více bude mizet nevědomost, která uchovává pocity nenávisti, hromadí nedorozumění a často ukvapeně žene události ve směru barbarského nemilosrdného boje." Obnovení olympijských her mělo přispět i ke zvýšení prestiže sportu, aby byla sportovní činnost uznána za činnost společensky prospěšnou, za významný výchovný prostředek.

Jak ukázal pozdější vývoj, sport se skutečně do značné míry stal - a to především díky obnovení olympijských her – nepřehlédnutelným výchovným, kulturním i ekonomickým činitelem a společenským jevem. Je-li druhým nejznámějším logem na světě pět olympijských kruhů symbolicky propojených ve spolupráci pěti kontinentů, má-li olympijské hnutí ve světě přirozenou společenskou autoritu, lze to přičíst také tomu, že díky myšlenkám Coubertina propojilo sport a jeho prostředky se všelidskými a obecně kulturními otázkami, které se reálně i emocionálně dotýkají každého člověka.

OLYMPISMUS

Při pokusu o založení moderního olympijského hnutí byl Coubertin přesvědčen, že také umění musí zaujímat významné místo ve výchově mladých a že sport a umění jsou neoddělitelné. I v tom se uplatnila antická inspirace - Egypťané a Řekové měli za to, že trénink a tělesná cvičení jsou integrální součástí kultury. V těchto civilizacích byly tělesná výchova a sport často spojovány s jinými výrazovými formami kultury, např. s literaturou, malířstvím, sochařstvím, hudbou: antičtí umělci uctívali sport, básníci na starověkých hrách deklamovali svá díla, hudebníci dotvářeli atmosféru, sochaři tesali vítěze.

Tuto doktrínu Coubertin nejen šířil, ale uvedl do praxe představami o propojení sportu a uměleckých aktivit. Podle jeho návrhu rozhodl olympijský kongres v roce 1906 o zařazení uměleckých disciplín do programu OH.

O vztahu olympismu a kultury vypovídají i slova předsedy MOV (1980-2001) J.A.Samaranche: „Přínos olympismu ve vývoji humanity je dvojitý: z jedné strany olympismus otvírá milovníkům sportu cestu ke kultuře a z druhé strany reprezentuje universální kulturu par excellence.“

I v Antice byl sport považován za nejdůležitější formu kulturního výrazu, který reflektoval společenskou situaci. Reprezentoval také způsob organizace, respektování norem, hodnot, zkrátka civilizační úroveň. Dnes se tento obraz nezměnil. Sport je rovněž považován za důležitou formu kulturního výrazu, reflektující sociální vývoj, naši úroveň civilizace. Sport je rovněž kultura. Mezi všemi formami kultury se sport stal také „divadlem lidského těla“. V duchu Pierra de Coubertina je však třeba zdůraznit, že sport nesmí být redukován v žádném případě na bezduchý „spektákl“, ale musí plnit funkci kulturní instituce a podílet se na sociálním rozvoji.

Vize Pierra de Coubertina se uplatňovala v době založení MOV a vzniku novodobých OH. Jak jsme se pokusili vysvětlit, jde o určitý systém idejí, myšlenek a principů, který se v konfrontaci se sportovní praxí zformoval v určitý systém, jež se stal filosofií olympijského hnutí, souhrnně se pro celou oblast ustálil jako olympismus.

(Autoři: Miroslav CHOUTKA, Josef DOVALIL, Bohumil SVOBODA, Anna HOGENOVÁ, publikace DOVALIL, J. a kol. Olympismus. Praha: Olympia, 2004)